

ASPECTES HISTÒRICS DE LA SALUT LABORAL A MANRESA

Armand Rotllan Verdaguer

Les condicions de treball al segle XIX eren certament penoses. Caracteritzava l'ambient laboral dels obrers a les fàbriques una alta insalubritat, producte de la manca de ventilació, de la toxicitat d'algunes substàncies, de les llargues jornades laborals i la baixa qualitat de vida. En aquestes condicions, els accidents abundaven, i el treballador quedava en el més dur dels desamparaments si tenia la desgràcia de quedar esguerrat. L'article ressegueix l'evolució de les lleis que obliguen a assegurar el treballador, i de les que limiten l'explotació en el treball de nens i dones. En el cas concret de Fius i Palà, que va començar com un advocat que defensava l'obrer i va acabar d'alcalde amb la mateixa intenció, repassa i valora el seu servei a Manresa en aquest doble camp del treball i la sanitat. Finalment, esbossa també la creació de dispensaris, assegurances, mutualitats, etc., com un pas important en les noves condicions de treball assolides amb el segle.

Hospital de Sant Andreu.

ASPECTES HISTÒRICS DE LA SALUT LABORAL A MANRESA

Parlar de salut laboral durant el segle XIX és, sens dubte, parlar d'una utopia. Les llargues jornades laborals, les condicions antihigièniques i penoses i la gran accidentabilitat laboral van ésser els denominadors comuns de la classe social obrera:

«... La llarga jornada de treball gairebé els impedia disposar de temps per al lleure. Havien d'aprofitar les dones el diumenge per fer bugada i arreglar la casa; i els homes per anar a les tavernes, a l'hort o a fer alguna fontada».¹

Referent als salaris trobem que:

«... a la filatura, el 1842 eren d'una mitjana de 32'4 rals a la setmana els homes, contra 12 rals les dones i 6 rals els nens. Es treballava de sol a sol, amb dos petits descansos per esmorzar i berenar i una pausa més llarga, normalment d'una hora, per dinar».²

El 1855 un periòdic de Madrid publicava uns «Apuntes para el proyecto de ley que ha de presentar a las Cortes relativo a la cuestión obrera», i en ells es comentava que a la fàbrica del Pont de Vilomara s'arribaven a treballar setze hores diàries, que en altres fàbriques properes a Manresa es feien les catorze hores, i que a la Ciutat, els teixidors de cintes de seda i cotó treballaven unes catorze hores i no podien guanyar més de sis rals diaris. Davant la petició de l'augment d'un ral diari alguns fabricants hi van accedir, mentre que d'altres «replacaron que primero paralizarían los trabajos antes que conceder aumento».³

Les notícies recollides del món laboral durant el segle XIX són minses. Durant aquest segle la contaminació industrial i la pol·lució atmosfèrica començava a preocupar. La Societat Industrial Manresana va ser potenciada el 1859 amb l'arribada del ferrocarril, la qual cosa feia que la ciutat gaudís d'unes bones condicions per a l'expansió industrial ja que disposava, al meu entendre, de dos fenòmens claus: molta aigua i molta mà d'obra. Això va fer que les noves fàbriques s'instal·lessin al llarg del riu Cardener i al voltant del

Torrent de sant Ignasi:

«... El 1860 hi havia a Manresa 16 grans fàbriques i 91 unitats productives menors que comprenien els obradors de cinteria i empreses manuals de teixir i filar. La roda hidràulica va ser substituïda per la turbina i als anys seixanta comença a introduir-se el vapor com a força auxiliar de la de l'aigua. La indústria tèxtil possibilità la creació de noves indústries dependents d'aquella. La metal·lúrgia, la fusteria i el transport es desenvoluparen gràcies al sector tèxtil».⁴

ANÀLISI DE LES CONDICIONS LABORALS EN LES TOPOGRAFIES SANITÀRIES MANRESANES

En l'anàlisi realitzada pel professor Jacint Corbella de les tres topografies mèdiques manresanes podem tenir una aproximació del que eren les condicions laborals de les empreses manresanes: «encerrados por espacio de 12 y hasta 13 horas diarias en grandes cuadras cerradas herméticamente, se respira un aire confinado y saturado de pelusilla [...] ocasionando bronquitis, pneumonías». Afegeix encara el soroll, les vibracions, el fet d'estar dret tot el dia, la pudor dels olis de les màquines. Aquestes condicions «dan a estos trabajadores un tinte pálido amarillento, indicio de la miseria física. De ahí que la mayor parte de estas jóvenes sean cloroanémicas y más tarde tal vez tuberculosas». Més tard esmenta la «injusta ley del trabajo», i continua: «Y entonces nos acordamos que existe un reglamento que circunscribe la edad para la admisión de los niños a los talleres y fábricas, que se obedece y no se cumple».⁵ (Metges, farmacèutics i salut pública. Miscel·lània d'estudis bagencs, Manresa, 1990, ps. 89-90).

En la Topografia de 1894, segons Corbella, les condicions de treball són esmentades, més d'una vegada, com a causa de malaltia. Insisteix sobretot en la manca de ventilació. Més endavant torna a insistir: «las fábricas tienen sus oberturas cerradas y por tanto poca renovación de aire». Per això, remarca la importància que té la ventilació, recent

aleshores a la Fàbrica Nova (Bertrand i Serra) un aparell per renovar i humidificar l'aire. L'aparell es diu Drosophore, i sembla que és el tercer d'Espanya. També servia per a la calefacció, i en algunes ciutats d'Europa s'emprava ens els hospitals.

També esmenta les condicions d'explotació en el treball: horaris excessius, treball dels nens, mala protecció als ferits, sobretot si queden esguerrats. Es lamenta que no es faci complir la llei sobre el treball dels nens: «La culpa recae principalmente en los amos por su avaricia, en el obrero por su falta de recursos, y en el Estado porque no hace cumplir la ley permitiendo que se ocupen a niños y a niñas que no han llegado a la pubertad pagándoles un tercio o menos del jornal».

Referent a la Topografia de 1905, la darrera de les Topografies estudiades i analitzades, afirma sobre el treball: «Los obreros [...] apenas ganan para el sustento de sus familias, siendo así que el burgués va acumulando capital y más capital con el sudor de aquellos, y quien sabe las miles y miles de tragedias que representa el oro amasado en sus fábricas».

El professor Corbella resumeix en les tres topografies: «... la manca de condicions higièniques en el treball, l'explotació dels obrers, el salari insuficient, el treball dels nens i de les dones, les malalties a causa de les males condicions del treball, bronquitis, anèmies, etc.»⁶

LLEI D'ACCIDENTS LABORALS

L'intent de Salut Laboral a Manresa comença quan una llei de 30 de gener de 1900 fa obligatori per part de les Diputacions, Ajuntaments i Establiments Industrials Estatals assegurar els seus treballadors contra els accidents laborals.

ACCIDENTABILITAT A PRINCIPI DE SEGLE

A principi del segle actual, els accidents laborals eren freqüents, i sovint causaven serioses incapacitats als treballadors. A Manresa, la premsa local reflecteix aquesta greu problemàtica. Són moltes les notícies

trobades d'obriers enganxats a les màquines. Com a mostra d'aquestes notícies publiquem l'accident mortal que patí una noia de 15 anys:

«... el accidente de una obrera Francisca Grifé Bascompte, de 15 años de edad y domiciliada en la calle de Alta Remedio, número 4, se ha agarrado con las dos manos a una correa que gira a la velocidad de veinte revoluciones por minuto. La correa ha arrastrado consigo a la citada obrera Francisca Grifé, hasta la altura del eje... La infeliz ha efectuado su ascenso con tanta velocidad que su parietal, o sea la parte media y lateral de la cabeza, ha quedado completamente fracturado, cayendo al suelo parte de su cerebro que ha resultado con magullamiento en su totalidad. La sangre que salía a borbotones de la cabeza de la infeliz, ha salpicado máquina, paredes y suelo de la fábrica... Se había enganchado trabajando en una máquina de virilas (bitllas)». ⁷

Aquest accident dramàtic ens fa reflexionar i ens fa pensar en la duresa

dels treballs, sobretot per a la població infantil, ja que en aquest col·lectiu era evident la manca d'aprenentatge i per tant de responsabilitat. Malauradament, una greu explotació social.

CONDICIONS DE TREBALL: EL TREBALL INFANTIL

A Espanya, el 1900 s'aprova a les Corts una Llei de regulació dels Drets Laborals dels nens, prohibint donar treball als menors de deu anys d'edat i limitant la jornada laboral en els adolescents, entre els deu i els catorze anys, que no podia passar de sis hores per a la indústria i de vuit hores en els comerços. En tots els casos es prohibia el treball nocturn, en el soterrani i en matèries inflamables i perilloses. ⁸ (Uriach Hoy. Beltran, B. Fundació Uriach, 1988. p. 136). Malgrat aquesta regulació, la incorporació a les fàbriques dels menors d'edat va ser una constant en l'inici de la industrialització i en el seu consolidament. Els textos següents contraposen el que marcava

la llei amb la realitat laboral dels menors, ja que des de la llei del 24 de juliol del 1873 així s'esmentava:

«Artículos 1º, 2º, 3º y 4º. No serán admitidos en ninguna fábrica, taller, fundición o mina, los niños y la niñas menores de 10 años, que no excederá de 5 horas diarias el trabajo de los niños menores de 13 años, ni el de las niñas menores de 14; que tampoco excederá de 8 horas de trabajo de los jóvenes de 13 a 15 años, ni el de las jóvenes de 14 a 17; y por último que no trabajarán de noche los jóvenes menores de 14 años, o las jóvenes menores de 17».

Malgrat tot, la realitat laboral dels menors era ben diferent com així ho demostren els textos següents:⁹

«... En Reus trabajan los niños 66 horas semanales; entran en las fábricas a los seis años de edad, y desde ésta a la de catorce años ganan de 6 a 16 reales por semana; de catorce en adelante, el que más 52 reales y algunos pasan de esta cifra pero son muy contados», «... En Igualada la situación de los niños es tristísima; trabajan 13 horas dia-

Sala d'operacions de l'hospital de Sant Andreu l'any 1911. Foto: Història de la ciutat de Manresa (1900-1950).

rias, y empiezan también a los seis años».

«... En Manresa y su comarca, que comprendre gran número de poblaciones y cuenta 10.000 manufactureros y el número proporcional a estos de niños de ambos sexos, trabajan 12 o 14 horas diarias; entran al trabajo de seis a siete años y ganan muy poco, a pesar de ser mucho el beneficio de los patronos por tener sus fábricas motor hidráulico. (Comisión de reformas sociales)». *Guia Didáctica de la Industrialización*. Comas, F.; Serra, J.A.; Serra, J.M. CEB. p. 37.

Referent a la Protecció laboral a la Infància, val a dir que La Llei de 1903, aprovada per Reial Decret el 12-VII-1904, es va promulgar a Espanya als 79 anys d'haver aparegut a Àustria, la «Hoppdcerer», 52 anys després de la «*Infant Life Proteccion*» (anglesa) i 50 anys després de la «*Ruadvergugry*» (alemanya) i la de «*Roussel*» a França.¹⁰

El Reial Decret del Consell Superior que va aprovar el reglament de la Llei de protecció a la Infància de 12-VII-1904, prohibia el treball als nens menors de setze anys i a les dones menors d'edat en les indústries de més risc laboral i amb perill d'intoxicació per vapors o pols, d'explosió o incendi, d'exposició de malalties o estats patològics especials. També prohibia: «...cargar fardos cuyo peso exceda los 10 kg. i haberes de empuje y arrastre».¹¹

HIGIENE I SEGURETAT LABORAL REFERENT A LA DONA

L'article 9è. de la Llei de 31 de març del 1900 referent a la dona va quedar reformat. Per primer cop, es va donar importància a la dona en el món laboral. L'article 9è. va quedar redactat en els termes següents:

«Art. 9º No se permitirá el trabajo a las mujeres durante un plazo de cuatro a seis semanas posteriores al alumbramiento. En ningún caso será dicho plazo inferior a cuatro semanas; será de cinco o de seis si de una certificación facultativa resultase que la mujer no puede, en perjuicio de su salud, reanudar el trabajo.

El patrono reservará a la obrera

durante este tiempo su puesto en el mismo.

La mujer que haya entrado en el octavo mes de embarazo podrá solicitar el cese en el trabajo, que se le concederá si el informe facultativo fuese favorable, en cuyo caso tendrá derecho a que se le reserve el puesto que ocupa.

Las mujeres que tengan hijos, en el período de lactancia, tendrán una hora al día dentro del trabajo, para dar el pecho a sus hijos. Esta hora se dividirá en dos períodos de treinta minutos aprovechables, uno en el trabajo de la mañana y otro en el de la tarde. Estas medias horas serán aprovechadas por las madres, cuando lo juzguen conveniente, sin más trámite que participar al director de los trabajos al entrar en ellos. No será de manera alguna descontable para el cobro de jornales la hora destinada a la lactancia.

Por lo tanto:

*Mandamos a todos los tribunales, justicia, jefes, gobernadores y demás autoridades, así como militares y eclesiásticos, de cualquier clase y dignidad, que guarden y hagan guardar, cumplir y ejecutar la presente ley en todas sus partes».*¹²

TREBALL NOCTURN DE LA DONA

El 1912 apareix un projecte de Llei per suprimir el treball nocturn de la dona «... sobre tot als dos anys per les dones casades o vídues i als vuit anys per les solteres o vídues sense fills».¹³

Aquest projecte de Llei contrastava amb la realitat espanyola del moment en què «... en los talleres de las grandes poblaciones industriales de España se hace trabajar 16 y 18 horas, especialmente a Barcelona».¹⁴

LA TASCA SANITÀRIA I LABORAL DE FIUS I PALÀ, DEFENSOR DELS ACCIDENTATS LABORALS

Durant l'inici del segle XX, trobem a la premsa local gran quantitat de judicis i litigis per accidents laborals. Una gran quantitat d'ells foren defensats per l'advocat Mauri-

ci Fius i Palà. Curiosament en aquests litigis intervenien bona part dels facultatius locals, que lliuraven les seves opinions, a vegades contradictòries. Com a exemple podem citar el cas d'un obrer que va interposar un judici contra la Mútua Catalana, en virtut d'un accident de treball que va patir el desembre de 1907 a la fàbrica de Pere Parera.¹⁵ En aquest judici, van intervenir aportant-hi proves els metges: Josep Soler i Sala, Pere Pallàs i Valls, i Joan Puig i Ball.¹⁶

A partir de 1906 trobem moltes notícies a la premsa que demostren l'augment de sensibilitat social, referent a la temàtica dels accidents de treball. Com a mostra publiquem aquest article:

«Hemos sido visitado por el obrero José Arnau Bacardid, quien sufrió la pérdida de un ojo con motivo del accidente de trabajo ocurrido en setiembre último en una fundición de la carretera de Cardona. El señor Arnau nos ruega hagamos publicar su más viva gratitud, al distinguido Letrado Mauricio Fius i Palà, por la brillante defensa que hizo del derecho que le asistía a ser indemnizado con arreglo a la Ley de Accidentes de Trabajo. El juzgado se ha dictado sentencia en virtud de la cual, debe entregarse al accidentado la suma de 850 pesetas».¹⁷

Durant molt temps, Maurici Fius i Palà va ésser un defensor acèrrim dels treballadors en els assumptes relacionats amb accidents de treball. Com a exemple d'aquesta dedicació trobem a la premsa manresana moltes notícies referents als accidents laborals. A títol de mostra publiquem la notícia d'un accident laboral que patí un treballador que havia perdut la seva mà en «uno de los batanes de la fábrica de hilados que la razón social 'Roca y C' tiene instalado en la roca del Calderer; [...] el patrono facilitó al obrero accidentado, la asistencia médica y farmacéutica que determina el párrafo segundo de la disposición tercera de la ley de accidentes. El diagnóstico de incapacidad parcial permanente fue defendido por el Director del Consultor Obrero Sr. Fius i Palà. Dicho obrero ha sido indemnizado con un año de salario de que habla la dis-

posición 3ª en su primer párrafo». ¹⁸

LA TASCA SANITÀRIA DE FIUS I PALÀ

Aspectes Biogràfics

Maurici Fius i Palà fou alcalde de Manresa durant els biennis 1902-1903, 1910-1911 i 1914-1915.

A partir del 1918 fou el primer alcalde no designat per R.O., gràcies als vots dels nacionalistes, fins al 1920 en què es produí la seva mort.

Fou un impulsor des del principi del Laboratori Municipal, i va potenciar la construcció del nou escorxador.

Però la tasca sanitària fou, al meu entendre, una de les més importants que ha de recordar la història de Manresa. Va millorar, i gairebé eradicar algunes de les malalties infecto-contagioses que eren endèmiques a la ciutat. Podem assegurar que Fius fou l'artífex de la desaparició de la verola a la ciutat.

En els aspectes socials, va aconseguir l'abaratiment dels articles de primera necessitat, mitjançant reformes en l'Impost de Consum.

El fet que Maurici Fius i Palà defensés exhaustivament la classe obrera el podríem trobar en dos fets puntuals: el primer el podríem entendre en la sensibilitat positiva del món obrer, ja que el seu pare, Josep Fius i Jovés, fou un obrer teixidor de vels; i el segon aspecte, en les influències religioses que Fius va rebre en la seva joventut, ja que durant el 1880, quan tenia setze anys, el jove Maurici va ingressar al Seminari de Vic. Encara que no acabés com a sacerdot, ben segur que aquesta etapa influí en el seu tarannà: «*He de manifestar-me respectuós amb els potentats, i carinyós i afalagador amb els obrers, al costat dels quals estaré en totes les seves il·lusions. Voldria que les classes modestes no em veiessin com l'alcalde, sinó com el fill d'un honrat teixidor de vels de seda, disposat a sacrificar-se fins a l'impossible pel seu benestar.*»

El 1883 va entrar de passant al bufet de l'advocat Vallès i Ribot, el principal líder dels federals barcelonins. Aquí va aprendre política i dret.

Com a periodista dirigí *El Nuevo Mensajero*, de Vilanova i la Geltrú, i *Las Circunstancias* de Reus. Exercí la corresponsalia de *La Voz Montañera* de Santander, i fou redactor del setmanari satíric *Lo Torronyau* que es publicava a la ciutat. També fou director d'*El Eco Posibilista*.

FIUS I PALÀ I LA CRISI LABORAL DE 1910

Durant el 1910, continuem trobant dades d'una greu crisi laboral. La premsa manresana comenta l'important nombre d'obers i famílies senceres que es queden sense treball. Per paliar la greu crisi, Fius i Palà va impulsar un seguit de mesures que donaren en el seu moment un bon resultat. Una de les més importants fou la de facilitar recursos d'assistència mèdico-farmacèutica i aliments indispensables a la població. ¹⁹

Fius i Palà convocà també les Juntes de la Sèquia, aigües potables, hospital i altres, de les quals era el president, per acordar de facilitar l'arribada de l'aigua potable al Poble Nou. La importància d'aquest fet fou vital per a la salut del barri i per a Manresa. «... *en donde por falta de ella han ocurrido algunas epidemias*». A més a més es decidí a «*cubrir de hormigón uno de los antiguos depósitos y proceder a algunas obras en el Hospital y Asilo de Niñas Huérfanas*».

Davant de la greu situació, Fius i Palà convocà a les forces vives de la ciutat, perquè impulsessin tot tipus de treballs i de mesures que ajudessin a paliar la greu crisi: «... *en cuanto a los que sufren la huelga forzosa, no ha descansado un instante convocando a la Cámara de Comercio, Asociación de fabricantes y propietarios, pidiéndoles que impulsen toda clase de trabajos. Por su parte, ha procedido a la continuación del paseo de Pedro III, al empedrado de la calle de San Andrés, al que seguirán el de la calle de Villanueva, construcción de aceras y paseos en la carretera de Cardona y cubrir el pestilente torrente de San Ignacio, foco de tanta inmundicia y causa de tantas enfermedades en la localidad [...]* Con esta serie de disposiciones

y iniciativas, quedará seguramente resuelta la crisis de los oficios del ramo de la construcción, como son albañiles, peones, picapedreros, canteros, etc... pero, quedan todavía a resolver la de los agricultores, motivadas principalmente por la falta de lluvia y otros oficios como los cinteros de algodón, tejedores, etc.» ²⁰

Fius i Palà també va realitzar millores a l'Hospital. Sota la seva presidència, la Junta de l'Hospital proposà construir: «...*un comedor-galeria en la parte que baña el sol, para los convalescientes, evitando que tengan que comer en la sala de los enfermos.*» ²¹

En el terreny laboral, Fius intervingué en decisions importants, un bon exemple fou la reunió que el 25 d'abril del 1910 la Junta de Cinters tenia amb l'alcalde Fius per regular el seu horari laboral: «*El miércoles próximo a las ocho de la noche se reunirán las Juntas de la Sociedades Trabajadoras y Operarios en cintas de algodón, para tratar acerca de la implantación de la jornada legal de diez horas.*» ²²

CONTROL DELS SANITARIS LOCALS

El control dels sanitaris en matèries laborals era dut a terme per les juntes de Sanitat. Aquest sistema es regulà per uns canvis cada tres anys. Aquests constituïen les «ternes». El sistema de ternes que imperà durant bona part del segle XIX va continuar durant el principi de segle. El primer de juliol del 1901 tocava la renovació de les «ternes» de la Junta de sanitat, malgrat que no va ésser així, ja que els nomenaments es varen ajornar fins a l'1 de gener del 1902 per una ordre de Govern Civil.

EL DISPENSARI MUNICIPAL

El Dispensari Municipal fou l'equipament sanitari on es realitzaven les cures més freqüents produïdes pels accidents de treball. Més tard, l'Hospital habilità una sala especial per a accidents de treball.

En un buidatge de la premsa manresana de l'any 1904, trobem un metge laboral destacat: Joan Soler,

que realitzava cures freqüents per accidents laborals al Dispensari Municipal.²³ El metge Soler, a més a més, tenia el seu consultori particular al núm. 4 del carrer Sobrerroca, destacant en l'especialitat del dolor i reumatisme.

REORGANITZACIÓ DEL DISPENSARI

Durant el juny de 1910, els metges Padró i Arola es van desplaçar a Terrassa per acondicionar un nou dispensari municipal a la ciutat de Manresa que realitzés més bones assistències als accidents laborals. Llegim a *La Comarca del Vallès*, de Terrassa:

*«El sábado en representación de los médicos de Manresa que constituyen 'La Unión Médica' recientemente organizada, visitaron nuestra ciudad, los ilustrados doctores Padró (subdelegado de Medicina) y Arola, al objeto de enterarse de la organización del centro Médico de esta ciudad, para fundar en Manresa una asociación análoga con el laudable fin de establecer un dispensario al alcance de los modernos progresos científicos para atender convenientemente a los accidentados de trabajo; a los accidentados desgraciados que ocurren en la vía pública y a la beneficencia municipal».*²⁵

LES ASSEGURANCES A MANRESA

A principi de segle, els «Montepios» i altres centres d'assegurances estaven vinculats al Centre Mèdic. Aquestes assegurances i associacions lliuraven a l'esmentat Centre 50 cèntims per cada alta o baixa que els metges lliuressin en favor dels malalts.²⁶ El Centre Mèdic i el Col·legi de Metges eren les dues entitats més representatives dels facultatius manresans. El Col·legi de Metges de la província de Barcelona estava integrat el 7 de maig del 1902 per 1002 metges col·legiats.

El gener del 1909 trobem a la Ciutat una nova mútua d'assegurança sanitària: «La Previsora. Asociación Mútua de Socorros en caso de enfermedades y lotes en caso de defunción».²⁷ Aquesta Mútua tenia la seva

adreça a la Plaça Hospital, 11.

Malgrat tot, les companyies d'assegurances més representatives a principi de segle foren: «Banco Vitalicio de España», «La Compañía de los Caminos de Hierro del Norte», «La société Générale des Assurances Agricoles et Industrielles».

LES MÚTUES PATRONALS D'ACCIDENTS DE TREBALL

Com que la responsabilitat dels accidents de treball recau sobre els empresaris, aquests per fer front a tals eventualitats, creen unes mútues formades per ells mateixos. Inicialment estigueren enquadrades en la Federació Catalana de Mutualitats, i, en veure's amenaçades per la implantació del SOE el 1944, superaren l'escull i esdevingueren entitats col·laboradores. Quan aquestes desaparegueren, el 1966, en regular-se la Seguretat Social, se'ls va permetre de continuar, però s'hagueren de limitar estrictament als accidents de treball. En publicar-se el 1895 la nova Llei d'assegurances, se separaren de la Federació Catalana de Mutualitats i crearen la seva pròpia patronal.

El 1908 va entrar en vigor la primera Llei d'Assegurances de l'Estat. Era una llei bastant pobra, cal recordar l'època, molt administrativa, en què aparegué; però que, malgrat tot, establia el principi essencial segons el qual aquestes entitats havien de sotmetre's a un doble control financer i sanitari.

El 1925 apareix la Comissaria d'Assistència Mèdico-farmacèutica, que és un organisme autònom encarregat del control sanitari de l'assegurança lliure.

MÚTUA GENERAL

El 1912 tenim constància per part de la premsa manresana de l'existència de la Mútua General: «*La Mutua General de Seguros que viene trabajando con éxito en esta plaza del ramo de accidentados del trabajo por mediación de su delegado Don Carlos Canongia, ha celebrado en Barcelona su Junta General Ordinaria para la aprobación del balance de su último ejercicio, cuyo*

*resultado altamente satisfactorio ha merecido el aplauso de sus numerosos asociados, en vista de que después de 2121 casos de accidentados en el año 1911, a completa satisfacción de patronos y obreros, ha quedado remanente o sobrante de ptas. 35.608,57 para los mutualistas».*²⁸

QUINTA DE SALUT L'ALIANZA

El 1903, el Dr. Josep Girona i Trius, metge d'un «Montepio de Camareros», propugnava la creació d'un sanatori per atendre els seus associats malalts, ja que tractant-los a domicili, sovint no tenien les mínimes condicions d'higiene. Aquesta situació il·lustra el quadre social de l'època. Un any més tard s'inaugurava a Sant Gervasi, a la part alta de Barcelona, una residència de repòs amb nou llits. El 1906 es traslladava al carrer de Còrcega, amb una capacitat de vint-i-cinc llits, alhora que s'hi obria un consultori. És important assenyalar que els estatuts de la institució permetien cobrir, a més d'individus, a col·lectius.

El 1914 es decideix a construir un edifici propi. S'aconseguí la protecció del rei Alfons XIII i del President del Consell, Eduardo Dato. L'edifici s'inaugurà el 1917. Se li donà el nom de «Palau de la Mutualitat» i se situà al carrer de Sant Antoni M. Claret (actual Hospital Central). El 1926 s'ampliaren les instal·lacions i s'arriba als 350 llits. El 1929, l'entitat assolí la xifra de 85.000 socis, generalment menestrals i membres de la petita burgesia. Els proletaris, segons la terminologia de l'època, eren massa pobres per pagar quotes, per la qual cosa freqüentaven els hospitals benèfics.

El maig del 1942 l'Aliança arribà a Sabadell, absorbint la clínica «Casa del Mutualista», essent la segona clínica filial de l'Aliança amb quinze llits. El 1947 es fan totes les obres d'ampliació possibles i s'arriba al màxim de 20 llits. El 1959 es fa la compra de l'edifici de la plaça del Gas, convertint-se en un clínica petita en poc temps, i al cap de dos s'adquireixen terrenys per a una nova clínica

ca amb sis plantes que s'inaugurà el 30 d'octubre de 1971.

A Manresa, la «Quinta de Salut l'Aliança» absorbí al Centre Mutual Artesà el 1978. Els «Artesans» va néixer com una societat de caràcter recreatiu. El «Casino» d'Artesans (1885) s'autodefinia com a «*societat recreativa y de socorros mutuos para caso de enfermedad*». El 1905 l'entitat es denomina «Montepio Casino Artesano» i a partir de 1926 serà simplement «Montepio Artesano». Aquesta data també és important, perquè es dona als seus socis una nova prestació: el subsidi d'Invalidesa. Els serveis que oferia als seus socis eren: medicina cirurgia i convalescència, invalidesa, mútua de defuncions. Amb l'esment exprés del conveni amb «La Alianza», en virtut del qual: «*los socios del Montepio Artesano pueden serlo a la vez de la Quinta de Salud de la Alianza, y pagando una cuota mensual de cincuenta céntimos o de una peseta tiene derecho individualment en el primer caso y con su familia en el segundo a los importantes beneficios que concede la Quinta*».

Amb l'adveniment de la República un nou canvi es produeix: «Cen-

tre Mutual Artesà» (1934-1978), que anys després (1942) seria obligat a anomenar-se «Centro Mutual Artesano de Previsión». El 22 de novembre de 1945 apareix el consultori-clínica sota el control dels metges Joan Soler Cornet i Amand Redondo Bonvehí.

La incorporació definitiva a l'Aliança no va ésser fins al 12 de març de 1978, malgrat que ja al 1923 es troben documents que esmenten una relació directa entre els «Artesans» i la «Quinta de Salut L'Alianza».²⁹

MÚTUA MANRESANA

Malgrat que ja durant el juny del 1907 sabem de l'existència d'una agrupació coneguda com a Mútua Manresana,³⁰ aquesta entitat no té res a veure amb la creació de la Mútua Manresana d'Assegurances Socials que es fundà el 24 de setembre de 1933 de la mà de cinc petits empresaris de diverses especialitats industrials. Aquests foren l'impressor Ramon Torra, el pintor Bonaventura Corrons, el serrador Jacint Orriols, l'hotelier Salvador Illa i l'electricista Antoni Garriga.

Aquesta Mútua fou legalitzada el 3 de desembre del 1933 a la *Gazeta de Madrid*, quedant definitivament inscrita en el registre d'associacions el 6 de març de 1934.³¹

NOTES

- 1.- OLIVERAS I SAMITIER, J.: *Desenvolupament industrial i evolució urbana a Manresa (1800-1870)*. Manresa, 1979. p. 291.
- 2.- OLIVERAS I SAMITIER, J.: Ídem.
- 3.- OLIVERAS I SAMITIER, J.: Op. Cit. p. 293
- 4.- OLIVERAS I SAMITIER, J.: Op. Cit. p. 226
- 5.- CORBELLA, J.: «Anàlisi de tres topografies mèdiques de Manresa (1884, 1894 i 1905)». *Metges, farmacèutics i salut pública*. CEB. Manresa, 1990. ps. 53-60.
- 6.- CORBELLA, J.: Op. Cit. p. 32
- 7.- AHCM: DADM Núm. 3070. 18-IV-1906
- 8.- BELTRAN, B.: *Uriach, hoy* (monografia). Fundació Uriach, 1988. p. 136
- 9.- COMAS, E.; SERRA, J.A.: *Guia didáctica de la industrialización* (CEB), p. 37.
10. AHCM: DADM 12-VI-1907
- 11.- AHCM: DADM Núm. 5396. 29-I-1908
- 12.- AHCM: DADM Núm. 3288. 12-I-1907
- 13.- AHCM: DADM Núm. 4859. 10-V-1912
- 14.- AHCM: ÍDEM
- 15.- AHCM: DADM Núm. 3951. 12-IV-1909
- 16.- AHCM: DADM Núm. 3954. 15-IV-1909
- 17.- AHCM: DADM Núm. 3015. 9-II-1906
- 18.- AHCM: DADM Núm. 3046. 16-III-1906
- 19.- AHCM: DADM 8-III-1910
- 20.- AHCM: DADM Núm. 4218. 8-III-1910
- 21.- AHCM: DADM Núm. 4218. 8-III-1910
- 22.- AHCM: DADM Núm. 4255. 25-IV-1910
- 23.- AHCM: DADM Núm. 2395. 2-I-1904
- 24.- AHCM: DADM Núm. 2563. 30-VII-1904
- 25.- AHCM: DADM Núm. 4290. 7-VI-1910
- 26.- AHCM: DADM Núm. 1542. 15-II-1901
- 27.- AHCM: DADM Núm. 3886. 20-I-1909
- 28.- AHCM: DADM Núm. 4837. 14-IV-1912
29. GASOL, J.M.: *Els Artesans* (AHCM)
- 30.- AHCM: DADM Núm. 3419. Juny 1907
- 31.- GASOL, J.M.: *Síntesi històrica de la Mútua Manresana d'assegurances socials* (AHCM)

Armand Rotllan Verdager

Metge